

Dünya tekeli Eti Maden'in elden çıkarılması süreci başladı

Satışta sıra Bor'a da geldi

Eti Maden, dünyanın bor tekeli konumunda. Uzun yıllar kurum üzerinde çeşitli söylentiler dolaştı. Türkiye'deki tüm Bor madenlerini 1978'den bu yana işleten kurum için 1990'ların sonu 2000'lerin başında özelleştirme söylentileri çıktı, sonra geri adım atıldı. Yapılan yatırımlarla Eti Maden, sürekli hazineye katkısını her yıl artırıyor. Son olarak en çok ihracat yapan 6. kurum konumuna geldi.

Dünya bor rezervlerinin yüzde 72'sini bünyesinde barındıran kurum için özelleştirme iddiaları Başbakanlık'a sunulan tasarı ile somutlaşmış durumda. 30 yılda biriktirilen deneyimler, devasa kurum, hiçbir sorun yaşanmazken 'pazarda daralma yaşanmaması' gerekçesiyle hizmet alımına yönlendirilmek isteniyor. Bu girişimin Eti Maden'in özelleştirilmesi ve ulus ötesi tekellerin eline geçmesinin başlangıcı olarak değerlendiriliyor. Hiçbir eskikliği olmayan, her geçen yıl ilerleyen kuruma müdahale edilmemeli.

Mehmet BESLEME

Kimya Mühendisleri Odası Başkanı

AKP Hükümeti, Türkiye'nin en önemli ve stratejik varlığı bor madenlerinin özel sektör tarafından işletilmesinin önünü açacak bir girişimde bulunarak, dünyanın en büyük üreticisi konumunda olduğumuz bor madenlerini, yerli ve yabancı sermayenin kullanımına sunmaya hazırlanıyor.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na hazırlanan yasa tasarısı, Bakanlar Kurulu tarafından imzalanarak 5 Mart 2012 tarihinde Başbakanlığa iletilmişti.

"Bor Tuzları, Trona ve Asfaltit Madenleri ile Nükleer Enerji Hammaddelelerinin İşletilmesini, Linyit ve Demir Sahalarının Bazılarının İadesini Düzenleyen Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı" Başbakan'ın imzasıyla 20 Mart 2012 tarihinde TBMM'ye gönderilmişti. TBMM Enerji, Sanayi, Ticaret Komisyonu'nda 14 Haziran 2012 tarihinde görüşülen tasarı ayrıntıları için kurulan alt komisyona havale edilmiştir.

Tasarı ile mevcut 2840 sayılı Bor Kanunu'nun 2. Maddesi'ne "**Bu madenlerin**

üretilmesi ve zenginleştirilmesi, teknik, ticari ve ekonomik sebeplerle ürünün mülkiyeti ruhsat sahibinde kalmak üzere 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümleri çerçevesinde ihale edilmek suretiyle üçüncü şahıslara gördürülebilir. Ancak üçüncü şahıslara gördürülecek işlerin ihale süresinin üç yıldan fazla olması durumunda konuya ilişkin talepler Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır" fıkrası eklenmek istenmektedir.

İstenen yasa değişikliğiyle bor üretiminin özel sektöre yapılmasının önünde hiçbir engel kalmayacaktır. Bu değişiklik bir anlamıyla farklı bir özelleştirme modelidir ve baştan beri bor madenlerini isteyen çevrelerin talebi ile örtüşmektedir. Tasarı kabul edildiğinde, yıllardır yapılamayan "**borların özelleştirilmesi**" başarılmış olacaktır.

500'ü aşkın kullanım alanı

Bor mineralleri; son derece özel kimyasal yapıları nedeniyle, büyük çoğunluğu alternatifsiz olmak üzere, 500'ü aşkın kullanım alanında hammadde, rafine ürün ve nihai ürün şeklinde kullanılmaktadır. Cam, seramik, nükleer, uzay ve havacılık, elektrik-elektronik, bilgisayar, inşaatçimento, metalürji, enerji, ulaşım, tekstil, ilaç ve kozmetik, kimya, deterjan, tarım, kâğıt, kauçuk başta olmak üzere birçok farklı sanayi kolunda kullanılan bor ürünleri, hem ekonomik hem de stratejik açıdan son derece önemli bir yere sahiptir.

Bor mineralleri eklendikleri malzemelerin katma değerlerini olağanüstü yükseltmekte, bu nedenle kimilerince sanayinin tuzu olarak adlandırılmaktadır.

Dünyanın gözü Türkiye'de

Türkiye'nin ekonomik olarak işletilebilecek bor madeni rezervleri tüm dünya rezervlerinin yüzde 72'sidir. Dünyada

verili üretim ve tüketim seviyeleri baz alındığında, bor rezervlerinin 700 yıl yetecek düzeyde olduğu söylenmektedir. Ancak, bor mineralleri ve ürünlerinin endüstride kullanımının giderek yaygınlaşmakta olduğu düşünüldüğünde yeterli rezervlerin azalacağı beklenmelidir.

Türkiye dışında özellikle ABD başta olmak üzere dünyada ulaşılması kolay olan bor rezervleri tükenmektedir. Kimi kaynaklara göre; "**Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün en büyük rakibi olan Rio Tinto'nun Kuzey Amerika'da bulunan rezervleri tükenmek üzeredir.**"

Türkiye sadece rezerv açısından değil, bor üretim kapasitelerine göre de dünya birincisidir! Türkiye'nin bor üretiminde kurulu kapasitesi, 2010 yılında 1 milyon 785 bin ton ile dünya kapasitesinin yüzde 36,8'ini oluşturmaktadır. Türkiye'yi 1 milyon 560 bin ton üretim kapasitesi (yüzde 32,1) ile ABD ve 196 bin ton (yüzde 4) ile Arjantin takip etmektedir.

Özellikle dünya fiberglass üretiminin önemli bir miktarının gerçekleştirildiği Uzakdoğu ülkelerinde hammadde olarak Türkiye'de üretilen (dünyada cevher olarak başka bir alternatifi olmayan) öğütülmüş kolemanit, yani kalsiyum borat minerali kullanılmaktadır.

Yatırımcı, karlı ve deneyimli

Mevcut 2840 sayılı Yasa doğrultusunda bor madenlerinin devletçe işletilmeye başlanması ile birlikte bor madenlerinin işletilmesi ve değerlendirilmesi amacıyla çok önemli adımlar atılmıştır.

Bor rezervlerini 1978 yılından bu yana kamu adına işletmekte olan Eti Maden; bugüne kadar gerçekleştirmiş olduğu yatırımlar ile Türkiye'nin bor teknolojisinin kurulması için gerekli mühendislik deneyimi ve tesislerin işletilmesi için gerekli üretim deneyimi açısından en iyi kadro-

Ülkeler	Kurulu Üretim Kapasitesi (Bin Ton)	Dağılım (% pay)
Türkiye	1.785	36,8
ABD	1.560	32,1
Arjantin	196	4
Bolivya	78	1,6
Peru	75	1,5
Şili	415	8,5
Çin	545	11,2
Rusya	151	3,1
Hindistan	48	1
Dünya Toplamı	4.853	100

Kaynak: 2010 yılı Bor Sektör Raporu, Eti Maden 2010

ya sahiptir. Dünyadaki en büyük bor üreticisi ve en güvenilir bor ürünleri sağlayıcısıdır, bugün itibarıyla yüzde 40 pazar payıyla Dünya bor pazarı lideridir. Eti Maden'in bu konuma gelmesi 30 yıl gibi bir sürede gerçekleşmiştir. Bu süre içinde herhangi bir kurum ya da kuruluşun işletme, mühendislik, pazarlama, finans desteğine ihtiyaç duyulmamış ve tüm gelişme kurumun kendi olanakları ile sağlanmıştır.

Eti Maden, bor ürünlerinin ekonomik değeri yönünden oldukça karlı ve katma değeri yüksek bir faaliyet sürdürmektedir. 2011 yılında brüt karını yüzde 68 oranında artırarak 291 milyon dolardan, 487 milyon dolara çıkarmıştır.

Satış karlılığı oranı (satışlar/kar) 2010 yılında yüzde 45 iken, 2011 yılında yüzde 57.2'ye yükselmiştir.

Eti Maden'in Hazine'ye ödediği temettü 2010 yılında 316.3 milyon TL düzeyinden, yüzde 65 artışla 2011 yılında 520 milyon TL'ye çıkmıştır. Hazine'ye aktarılan kaynak dolar bazında 210 milyondan, 2011 yılında 301 milyon dolara yükselmiştir.

Eti Maden, Türkiye İhracatçılar Meclisi verilerine göre 2010 yılında en karlı 2. ihracatçı kuruluş durumundadır. İstanbul Sanayi Odası'nın "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Araştırması (2010 yılı)" verilerine göre Türkiye'de en karlı 6. şirket konumundadır.

Dünyanın en büyük ve en kaliteli bor rezervlerini işleten kamu kuruluşu Eti Maden, bor ürünlerinde dünyada pazar payını artırmak, talebi yoğun ve yüksek katma değerli ürünlere yönelmek için hem üretim proseslerinde teknoloji düzeyini arttırmaya, hem de üretim kapasitesini genişletmeye çalışmaktadır.

Bu doğrultuda, 2002-2010 yılında 18 ayrı yatırım projesini hizmete açmıştır. 2011

yılında ise 120 bin ton/yıl kapasiteli II. Emet Borik Asit Tesisi ve 240 bin ton/yıl kapasiteli IV. Boraks Pentahidrat Tesisi devreye alınmıştır.

Eti Maden dünyada borik asit ve boraks pentahidrat ürünlerinde talebin artacağı öngörüsüyle, 50 bin ton/yıl kapasiteli Çok Amaçlı Borik Asit Tesisi/Emet Projesi'ni ve yine 500 bin ton/yıl kapasiteli V. Pentahidrat Tesisi/Kırka Projesi'ni 2012 yılı Yatırım Programı'na almıştır. Bu projelerin 2013 ve 2015 yılı sonuna kadar bitirilmesi hedeflenmektedir.

Bandırma'da ise Boraks Fabrikası'nın modernizasyonu için 2012 yılında 7.3 milyon dolarlık bir yatırım yapılmıştır. Yine Bandırma Bor ve Asit Fabrikaları İşletme Müdürlüğü bünyesindeki Bor Oksit Üretim Tesisi'nin 11.8 milyon dolar yatırımla III. Ünitesi 2012 yılı sonunda devreye alınacaktır.

Bu yıl tamamlanacak modernizasyon yatırımlarından bir diğeri ise Bor Asit Fabrikası'na yönelik 24.5 milyon dolarlık yatırımdır. Bandırma'da yakıt pillerinde kullanılan Sodyum Bor Hidrür üretimine ise Ağustos 2013'te geçilmesi planlanmaktadır.

Değişiklik gerekçesi geçersiz

Yapılmak istenen düzenlemede; bor madenlerinin üretimi ve zenginleştirilmesinin, "teknik, ticari ve ekonomik" sebeplerle, "ürünün mülkiyeti teşekkülde kalmak üzere ihale yoluyla üçüncü şahıslara gördürülebilir..." denilmektedir. Tasarının genel gerekçesinde "...Temel faaliyet alanı olan üretim aşamasında günün teknolojisine uygun(?) üretim yöntem ve şekillerini kullanmak ya da ekonomik fayda sağlamak suretiyle kanun kapsamındaki madenlerden beklenen gelir(?) sağlanmış olacaktır. Böylece özellikle bor madeninde pazar payının azalması riski ortadan kalkacaktır..." ifadesi yer almaktadır. Oysa bor madenlerinin üretim ve zenginleştirilmesinde halen hiçbir teknik eksiklik yoktur ve herhangi bir destek

Eti Maden

Bugüne kadar gerçekleştirmiş olduğu yatırımlar ile Türkiye'nin bor teknolojisi konusundaki en deneyimli kadrosunu bünyesinde bulundurmaktadır.

Bor tesislerinin kurulması için gerekli mühendislik deneyimi ve tesislerin işletilmesi için gerekli üretim deneyimi açısından en iyi kadroya sahiptir.

Dünyadaki en büyük bor üreticisi ve en güvenilir bor ürünleri sağlayıcısıdır.

Son 5 yıldan bu yana yüzde 40'a yakın pazar payıyla Dünya bor pazarı lideridir.

Eti Maden'in bu konuma gelmesi sadece 30 yıl gibi bir sürede gerçekleşmiştir. Bu süre içinde herhangi bir kurum ya da kuruluşun işletme, mühendislik, pazarlama, finans desteğine ihtiyaç duyulmamış ve tüm gelişme kurumun kendi olanakları ile sağlanmıştır.

Rezervlerin işletilmesinden maksimum fayda sağlanmaktadır ve dünya pazarının en büyük payı Eti Maden'e aittir.

ihtiyacı söz konusu değildir. Bugün gelen üretim kapasitesi, kurulan tesislerin mühendislik ve teknik yeterlilik durumu üst düzeydedir. Bu düzeye, yıllardan beri Eti Maden bünyesinde çalışanlarının geliştirdiği bilgi birikimi ile ulaşılmıştır. Üretim prosesi tüm dünyada uygulanan sestir. Kullanılan tüm ekipmanlar da amaca en uygun ekipmanlar olarak seçilmiş ve imal edilmişlerdir.

Kanunun gerekçesinde ve daha sonra yapılan açıklamalarda belirtildiği gibi, borun yüksek teknoloji ile buluşması için de Eti Maden'in teknik desteğe ihtiyacı yoktur. Yüksek teknoloji ile kastedilen bazı özel bor ürünlerinin üretimine zaten Türkiye'de ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu ürünler genellikle üreticileri tarafından tüketilen ve ticareti yapılmayan ürünlerdir. Kaldı ki, 2003 yılında kurulmuş olan Ulusal Bor Araştırma Enstitüsü desteklenmekte olduğu projeler ile bu alanda da çeşitli projeler sonuçlandırmış ve patent başvuruları yapma noktasına gelmiştir. Ticari potansiyeli olan özel bor ürünleri Eti

Maden tarafından kendi araştırma olanakları çerçevesinde geliştirilmekte ve ticari boyutta üretilmektedir. Üretimine başlanmış olan Eidot-67, üretimi planlanmakta olan çinko borat ve yatırım çalışmaları başlamış olan sodyum bor hidrür buna en güzel örneklerdir.

Eti Maden'in ticari ve ekonomik açıdan da tesislerinin ya da rezervlerinin başka kuruluşlarca işletilmesine ihtiyacı yoktur. Bugüne kadar yapıla geldiği gibi, Eti Maden tüm yatırımlarını kendi kaynakları ile gerçekleştirmektedir.

Eti Maden dünya pazarında birinci sırada yer alırken, bunu kendi pazarlama stratejisi, kendi olanakları ve kendi çalışanları ile birlikte gerçekleştirmiştir. Bu konuda Eti Maden'den daha geniş bilgi birikimi ve olanaklara sahip başka bir kurum ya da oluşumun olması söz konusu değildir.

Bütün bunlara dayanarak söylenebilir ki, yapılmak istenen; uzun vadeli hizmet alımları adı altında ve aslında Eti Maden'den daha birikimli ve ekonomik olanaklara sahip olmayan kuruluşlar aracılığı ile özelleştirmenin önünü açmaktır.

Özet olarak; söz konusu yasa değişikliği ülkemizde küreselleşme ve liberalleşme rüzgarları altında özelleştirilmemiş tek alan olan bor madenlerimizin ulus ötesi tekelere devredilmesi sonucunu doğuracaktır. Hizmet alımı adı altındaki özelleştirilmeden derhal vazgeçilmelidir. Türkiye lehine iş yapılmak isteniyorsa tasarı geri çekilmelidir. Kamuoyu, ilgili bakanlıklar tarafından bor madeni ve bor ürünleri konusunda Türkiye'nin üretim kapasitesi ve teknolojisi hakkında doğru şekilde bilgilendirilmelidir. Dünyada bor rafinasyonunda ve pazarlamasında lider kuruluş olan Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün çalışmaları 2840 sayılı Kanun çerçevesinde devam etmelidir.

Çalışmaların sağlam temeller üzerinde devam edebilmesi için Türkiye, elde ettiği bor tecrübesini, ürün çeşitliliğini, üretim kalitesini, alanındaki bütün çalışanları ile daha da ileri götürerek uç ürün pazarındaki payını arttırmalıdır. Nihai ürün pazarı birincil hedef olarak belirlenip araştırma ve geliştirme çalışmaları hızlandırılmalı, birçok ürünün hammaddesini oluşturan bor ürünlerinin kullanıldığı sanayi alanlarının geliştirilmesi özendirilmelidir.

